

EXCURSIÓ AL MONTSENY.

I.

Lo Montseny, montanya colossal, monstruós gegant de dos caps que s'estreba en la vall del Tordera, vigila las Guillerías, domina 'l Vallés, la plana de Vich y la Selva, s'esforsa en aguaytar lo curs sinuós del Congost y mostrant los cims nevats, envia cada hivern son alé de glas á Barcelona, fou, fà algun temps, l' objecte d' una de mas excursións en que m'acompanyáren los nostres dignes consocis Srs. Torras, Osona y García y dos amichs més que no forman part de la Associació.

Realisada ja la excursió, era just, y obligat encare més que just, que vos donguessem una idea de lo que val lo Montseny en lo concepte pintoresch, únich per que hi haviam sigut atrets, puix no tan sols baix aquest punt de vista es de las montanyas més notables, y se 'm confiá aquest encárrech á mí, sens duple per la predilecció que sento envers las bellesas y accidents naturals de la nostra terra, ja que no se 'm podia confiar per cap més altre motiu. L' acceptí y vaig á cumplirlo lo mellor que sápigam; mes

abans vull fer una salvetat. Lo que tindré l' honor de llegirvos no es una memoria sàbia que puga ilustrar á un auditori que ja ho es tant; ni la mena del assumpto, casi purament recreatiu, s' hi presta, ni la meua capacitat hi arriba, ni pot, encara que aixó no fos, ferse un treball d' alguna importancia per resultat d' una excursió tan sop-tada com la que efectuárem; es sols una relació de las impressións experimentadas en lo decurs d' aquélla, y prou satisfet quedaré si, després d' havervos molestat escoltant-la, no trobeu malaguanyat lo temps que haureu d' esmersarhi.

II.

Cubrian encara las ombras lo llit del Besós; allargavan las seuas pel Vallés los turóns altius de Moncada y de Montornés, ensenyant en los cims punxaguts la ossamenta trossejada dels antichs castells; las siluetas vaporosas del Sant Llorens del Munt y del Montserrat se perdian en Occident entre la boira matinal y tot just los raigs primers del sol pugnavan pera passar entre 'ls colls de las arren-gleradas montanyas que vessan á Llevant, al peu del mar, llurs torrents y xaragalls, formant la hermosa carena que arrecera las blancas poblaciós de la costa, quan nos ficárem en lo túnel de més amunt de Granollers, donant l' adeu á tot lo Vallés baix y després als turóns que vigi-lan lo curs del Mogent, enseycrits pel castell de la Roca, pera entrar en la bella vall del Tordera.

A la esquerra mostravans lo misteriós y amenassador Montseny sas duas agrupaciós més elevadas y més ensá

s' alsava 'l tétich plá de la Calma que permetia veure oberta la atrevida tallada del Coll de Sant Marsal.

A cada banda de la via de ferro s'anavan desplegant encisadoras perspectives y enduts de la furia vertiginosa del tren, ab prou feynas teniam temps d' acudir de la una á la altra finestreta del vagó pera admirarlas, puix si d' una part nos cridavan la atenció 'ls rónechs y pintorescos pobles que s' abrigan al peu del Montseny, los fils de plata del Salt de Gualba que 's veu com un llampech passant, la cima cónica del Turó de Montsoriu que s' aixeca sol al mitj del plá, com una illa al mitj del mar, ó las espadadas y alpinas Agudas, decantadas en actitud d' estimbarse, de la altra 'ns atreyan las masias com castells y los capritxos joganers del Tordera besant los peus dels enlaírats turóns del Montnegre.

Així, de sensació en sensació, arrivárem á la estació de Breda. Haviam tingut per companys de viatge á un senyor y senyora francesos que 'ns donáren agradable conversació, prenguéren part en nostras expansions, adquiríren algunas noticias de bel·lesas de la nostra terra, per ells no sospitadas tan sols, se suscriguéren al *Álbum pintoresch monumental* que publiqué, y emportantsen, sens dupte, un bon recort de nosaltres, com nosaltres d' ells, nos donáren son afectuós adeu, desitjantnos una bona expedició al Montseny, com nosaltres los desitjárem un bon viatge á la exposició de Paris que allavors s' estava celebrant.

A la estació de Breda estrenyíam la má al Sr. Clará, lo nostre amich y delegat de la Associació, que 'ns esperava y que junt ab l' altre delegat Sr. Vergés, que trobárem en la vila, no 'ns deixáren un instant mentres durá la nostra estada en aquella població, obsequiantnos com en élls es

ja costum; férem present al Casino de la Unió d' una vista del Claustre del Monastir de St. Salvador, del que visitàrem de nou las despullas, axí com la iglesia, que guarda la notable llosa sepulcral dels Cabrerass y alguns antichs ornaments sagrats, y llest ja tot pera empendre una excursió que no deixava d' esser atrevida, si 's te en compte l' espay de temps de que podiam disposar, comensàrem lo nostre itinerari á las primeras horas de la tarde, itinerari que, pera no malgastar temps, teniam ja calculat ab precisió.

Tractavam de recorrer 'l Montseny per las més altas carenas y haviam contret ab nosaltres meteixos lo compromís de comparar la elevació de sos pichs més enfilats. L' itinerari consistia, donchs, en pujar aquella tarde á la petita vall de Santa Fè y l' endemà veure la elevada carena que forman, á partir del coll de Santa Elena, lo Turó Gros, lo del Coll sas Bassas, lo del Home y las Agudas, baixar al coll de Sant Marsal, que divideix las duas grans masses de la montanya, tornar á enfilarnos cap al coll Pregón fins á la Creu de Matagalls y baixar després per Sant Segimón á dormir á Viladrau, pera guanyar lo tercer dia la plana de Vich á través de las Guillerias, visitant al pas lo Santuari de Puig l' Agulla. La jornada del dia segon havia d' esser dura, motiu que 'ns feu estalviar las forsas aquella tarde fent lo camí poch á poch y reposant sovintet.

Haviam desistit d' anar en matxos porque tanta cavalleria hauria destorbat y era inútil en molts dels escabrosos camins que voliam recorrer, además de que, apart de 7 ó 8 pesetas diarias que costa cada animal, se vos afegeixen á la comitiva tants individus com cavalleries, aixó si no n' hi há algun que tinga un noy pera enmenar, inconvenients

MONTSENY.—SILUETA DE LA MONTANYA, PRESA DESDE 'L CASTELL DE MONTSORIU.

Dibuix de D. L. Ventosa, d'una fotografia de D. A. Massó.

1. Coll de Castellar.—2. Pich de Morou.—3. Turó Gròs.—4. Pla de las Figueras.—5. Turó del Home.—6. Pich de las Agudas.

de consideració pera l' excursionista, tant per la qüestió dels queviures com per la lleugeresa de la marxa.

Lo camí al eixir de Breda tira al N. O. vorejant la riera que porta 'l nom de la població y deixant sempre á la dreta 'l turó y castell de Montsoriu, abans guayta amenassador de la encontrada y ara inofensiu fantasma que esporugueix á la gent senzilla del entorn; mes encara pera nosaltres, recort dels temps gloriosos de la nostra historia, y particularment pera mon amich Garcia y jo, recordansa falaguera d' una nit deliciosa, passada en companyia del senyor Mariezcurrena, lo nostre consoci fotógrafo y d' un intrépit guia, en lo coll de Castellar, á la ombra fantástica del castell projectada per la claror de la lluna, entorn d' una fumada llar, á la llum fumosa d' una teya y sentint contar ab la embadalidora senzillesa d' aquells habitants, llegendas y tradicions de la montanya. En lo coll de Castellar, que es l' únich punt por ahont lo Montsoriu s' uneix ab las demás estribacions del Montseny y deixa d' estar del tot aislat, hi há una casa y en aqueixa casa haviam rebut hospitalitat la nit en que pel afany de traure una vista del famós castell ab destino á la nostra publicació, haventse'ns apagat lo sol darrera de las Agudas al cayent de la tarde, resolguérem no mourens d' allí fins á haver conseguit lo nostre propósit. Convensuts de que hauriam de dormir entre las inhospitalarias ruinas del castell, exposantnos á morir de fret, ja veyeu que era just recordarnos de la casa que 'ns recullí y 'ns doná foch, sopar y llit, per més qu' aquest últim fos format de sachs de patatas.

Mes torném al nostre camí, que si 'l dominador castell era digne de atenció, no ho era menys la esplendent sureda que recorriam.

Havent deixat Breda, que tan sols s' eleva á uns 150 metres sobre 'l nivell del mar, seguíam amunt tot planejant feya cosa de mitj' hora, quan descobrírem entre 'l bosch las ruinas d' una torra anomenada *Can Pega*, també rodejadas de cuentos de bruixas y misteri, com lo castell, del que suposan fos una obra avansada. A poch, á poch, anávam ficantnos entre la arbrada, sorprenentnos los variats quadros que ab riquesa de tons se 'ns presentavan al davant. Cubreixen allí las atapahidas ombras dels espessissims fullatjes las socas sapadas, tortas y abigarradas de las alzinas; llúhen al sol las brunyidas fullas; se confonen los matisos variats de la verdor; se barrejan las ufanas brancas, y pel fons de l' ubaga se sent trontollar lo remoreig del aigua enjogassada, mentres los rossinyols á milers responen ab deliri á aquella armonia indescriptible de la naturalesa. Aquí veyam un *suro* mitj partit ajegut desobre de la riera com un pont, allá contemplávam una petita cascata, y l' oreig que petonejava lo remorós brancatje, se 'n enduya sovint de las nostras bocas las més ingénuas exclamacions de sorpresa.

Al davant nostre s' aixeca ja negrenca, tapant lo sol, la enasprada paret penyascosa de Sarrovira, que 'l Pich de Morou corona, com colós posat allí pera privarnos lo pas y que haurém d' escalar. Lo paisatge fereestegueja més á cada moment; las líneas van endurintse; los contrasts van essent violents; los accidents grandiosos. Lo Pich de Morou ensenya l' angulosa cresta per entremitj del brancatje de robustos faigs, y mentres la pendent del camí va fentse més y més sensible, lo curs de la riera de Breda, que havém atravessat, se pert fondaladas y xaragalls amunt fins á trobar las fontetas d' ahont naix.

Ben abiat deixém á la dreta 'l camí de ferradura, prop d' una casa anomenada *Can Roig*, pertanyent al poble de Riells, que dista de Breda una hora y está á 350 metres d' elevació (1). Pujant per entre un bosch de sapats y frondosos castanyers arribém després á una fresca font anomenada d' *En Jaume*, no lluny d' una casa coneguda per *Can Berenguer*, noms que á nosaltres catalanistas nos semblan reunits per certa atracció misteriosa, y per últim doném accés al plá de Saba, situat á 620 metres d' altura y á la distancia d' una hora y mitja llarga de Breda.

Lo Plá de Saba es com un descans en la interminable y penosa pujada que enmena á la vall de Santa Fé. Una casa al mitj d' una petita extensió de terra de conreu á feixas; lo N. O. y O., tapats per la estimbada roca del Pich de Morou, que vista desde aquest punt presenta un aspecte vagament montserratí, y tot lo demés al voltant un grandíós panorama, en que 's fá notar en primer terme la figura del Montsoriu presentada en sa longitut en forma de cono truncat y ensenyant tota la extensió de la fortalesa, desde la Torre de las Bruixas, obra que s' avansa sobre la vall d' Arbucias, fins á la altiva del Homenatge que vigila 'l Tordera. Tal es lo Plá de Saba.

Assedegats com anávam, á causa de la transpiració excitada per la marxa, al arribar á la casa demanárem aygua, que se 'ns oferí fresquíssima per una aixerida noya casada

(1) Tots los datos d' alturas que donaré se dehuen al nostre company don Arthur Osona, que plé d' entusiasme per aquesta montanya l' ha recorreguda tota ab espay y ajudat d' instruments científichs. Constan en un ópuscul·et en forma de guia que ha publicat baix lo pseudónim de *Un propietari de Breda admirador del Montseny*.

de poch y un vellet, son sogre, que vestia encara un dels trajos característichs de Catalunya: amples calsas de vellut blau de cel en forma de campana, arrivant la cintura fins á dessota la aixella, cos de camisa ab coll alt y molt ample, ahont amagava mitja cara y barretina vermella.

Del plá de Saba fins á arribar al coll del Vent, que també s' anomena d' Alsinellas, es lo més pesat del camí, puix es qüestió de guanyar á forsa de pit la immensa cortina de roca del Pich de Morou que s' alsa damunt dels nostres caps y envers la dreta, en posició vertical. Se vá rodejant á l' esquerra fins al coll de Font de Cors, per uns grahons de sauló, terreny magnífich pera ferhi una d' aqueixas vinyas catalanas que fructifiquen ab la suor del pagés per sava, si en aquelles alturas la temperatura no fos ja tan freda. Aquest coll dista una hora curta del plá de Saba y está á 990 metres sobre 'l nivell del mar.

Un trosset més amunt se troba la font que dona nom al coll y més enllá, á 1100 metres d' alt, lo coll del Vent que vé ja planejant, dona entrada al vallet de Santa Fé.

Al arribar al coll de Font de Cors las boyras comensáren á voltarnos precipitanse per entremetj de las dentadas penyas del Morou y á mesura que 'ns elevávam anavan espesshintse més y més, privantnos de gosar del magnífich panorama sobre la vall del Tordera y lo Montnegre, que separa aqueixa vall de la costa, y sobre 'l mar que en gran extensió s' ovira desde allí; de manera que no vejérem res fins al coll del Vent, hont de tant en tant se 'ns mostrávan los cims dels alts turons que arrencan del planet de Santa Fé, semblants á monstres flotants en una mar de fum.

La vall de Santa Fé es de lo més deliciós y pintóresch del Montseny. Prats de verdor eterna, extesos en suaus

pendents á cada banda d' un platejat torrent per ahont s' es-corran los dolls de neu fosa de las fondaladas vehinas; camins que serpejan dessota d' arcadas de petits faigs, d' espés fullatje, que teixexen llurs branquillons y privant lo pas á la llum del sol, formen com una dolsa celistia dins dels frescos caminals; montanyas gegantinas al entorn, verdas, cendrosas y rosadas, quan no blancas de neu, unas macissas y colossals com lo Turó Gros, altrás angulosas y en forma de crestas com las Agudas y lo Morou, per quinas faldas campejan los robustos faigs centenaris y los abets, selvatjes pobladors dels boscos pirináichs y alpins; cinch ó sis casetas escampadas, última regió de la estada humana; y dominantho tot lo silenci magestuós de las montanyas en solemne armonía ab lo soroll del aygua y lo refilear dels aucells, formen un quadro sorprenent, que reuneix grandiositat y poesia, magestat y bellesa, delicadesa y selvatjisme.

Desde 'l coll del Vent s' arriba en mitj' hora curta al Santuari, que está situat á 1180 metres (1), per un camí plá y hermós atravessant moments abans d' arribarhi, per una palanca, lo riu que baixa dret al Gorch Negre y Salt de Gualba.

Aquesta vall no deu tenir en sa major extensió, de S. á N., mes enllá d' una hora, rodejantla á manera d' anfiteatre, desde 'l S. al N. E. la carena que vá del coll de Santa Elena fins á las Agudas. A l' E. s' alsa sol y menys altiu lo Pich de Morou y més avall cap al camí d' Arbucias lo Turó del Coll de Té; lo primer á mitj' hora del Santuari y 1410 metres d' altura y lo segon á més d' un' hora y 1310

(1) Poch més ó menys la elevació del Pich de S. Geroni de Monserrat.

metres. Al dós disfrutan del magnífich panorama de la vall

MONTSENY.—LA VALL DE STA. FE Y PICH DE LAS AGUAS.
Fotografiat directe d'una fotografia de D. A. Muesó.

d' Arbucias veyent además lo primer l' Empurdá, la Selva
y casi tota la vall de Tordera.

Per la collada que queda entre 'l Pich de Té y las Agudas, pujan los camins de la vall d' Arbucias, als que s' uneix lo de ferradura que nosaltres deixárem á can Roig de Riells y per entre 'l coll de Santa Elena y 'l Morou los de la part de la vall de Tordera fins á Breda. Dos d' aquestos últims, que pujan de Palautordera y de Sant Celoni, son de carro, y es verament llastimós que previ l' arreglo del camí no s' haja establert pera 'ls excursionistas un servey d' una mala tartana. En altres païssos en que se sap donar á aquestos assumptos la importancia que 's mereixen, una associació com la nostra podria gestionar ab éxit á n' aquest fi, puix lo Montseny es tan interessant baix lo punt de vista pintóresch, per sos hermosos paisatjes y extensos panoramas, com en lo concepte científich per sas ricas cristallisacions, per sa flora de tots los climas y per sa fauna; majorment are que s' han fet obras en lo santuari de Santa Fé, ahont hi haura posada pera 30 ó 40 personas y menjar pera més de 100.

A pochos passos del santuari brolla una fresca font ab quina aygua 'ns regalárem una bona estona, fins que fosch ja tot per falta de dia y sobras de boyra, nos recullirem al entorn de la taula que 'ns esperava, aprop de l' animada llar del ermitá.

Passaré per alt los esdeveniments d' aquella nit gens interessants pera aquest auditori, més ab quina relació 's podrian omplir bon número de quartillas d' interés cómicodramátich; nit en que las armas que portavam vetllaren lo nostre son y en que hi hagué qui donà tot somiant provas d' estar al aguayt, y parlaré de la continuació del itinerari á la matinada següent.

III.

A la nostra sortida de Santa Fé tot just clarejava una lleugera celistia y la boyra del vespre abans encara s'arrosegava pels cims dels turóns.

Essent tots bons caminadors y posátnoshi de fresch, resolguérem empendre una dressera que s' enfila de dret per davant de la meteixa porta de la hermita y deixar lo camí natural del coll de Santa Elena, que queda á la esquerra, porque allarga la caminada de més d' una hora.

En tres quarts d' hora de fatigosa pujada donárem accés á la serra més amunt del coll de Montllubá que 'l Sr. Osona senyala en son itinerari á una hora y mitja de Santa Fé, alt 1500 metres, y poch després per camí planejant arribàrem al coll del Ayre, 1560 metres, no podent gosar del bellíssim y extens panorama porque 'l vel inmens de la boyra 'ns ho amagava tot.

Seguírem ascendint per la carena del voltant del plá de Santa Fé. Deixávam ja enrera, los boscos d' abets y haviam arribat á la regió en que la vegetació no vol alsarse de terra y en que abunda aquella mena de molsudas herbas que comensan á senyalar lo domini de las neus. La temperatura no obstant distava d' esser la que comunment hi ha en aquellas alturas, per efecte d' un vent sumament xafagós de mitj jorn que reynava, lo que, junt ab la boyra, feya l' atmósfera molt pesanta. Lo termómetro marcava 11° R. Seguint las ondulacions de la carena arribàrem en mitj' hora al Turó Gros, 1810 metres, y després al de Collsas Bassas, macisos d' aspecte colossal.

Digna d' esser observada es la expressió gràfica que tenen molts dels noms que s' aplican als accidents de las montanyas. Així, tenim en aquesta los dels colls del Vent y del Ayre qu' expressan bé son lloch combatuts per las ventadas, lo del Turó Gros que dona idea de son aspecte feixuch, lo de las Agudas que indica perfectament unas alturas angulosas y crestejadas, anomenadas també desde 'l coll de Sant Marsal Los Castellets, perque presentan una esgrahonada renglera de penyas, lo del Plá de la Calma, extensa soletat ahont sols la naturalesa domina en mages-tuós silenci y lo del Gorch Negre, ficat en una fondalada rodejada de singleras y penyals de color fatídich.

Inutilment esperàrem que s' esbargís la boyra pera contemplar l' inmens panorama que d' allí dalt s' ovira, perque aquésta seguía privántnosen ab desesperadora insistencia. Sols á causa del imperi que sentiam dels elements y per lo que 'ns acusava l' agulla barométrica, coneixíam que estavam molt elevats; bé es veritat qué en cambi de la contemplació del panorama que 'ns privava, nos feya gosar la boyra d' un espectacle grandíós.

A cada moment, empesa per un vent impetuós, nos rodejava en grans glopadas, espessas y humidas, sens deixarnos més horisó que las rocas qu' anavam trepitjant. Precipitantse després cap á la vall de Santa Fé, que teniam á baix, damunt de la que 's gronxava per un bon espay, capdellavas en flochs, que platejats per la vaga llum del sol naixent, s' enlairavan arrebatats pel vent envers l' inmensitat, formant com nevadas cordilleras. Era una escena magnífica.

Passat lo Turó del Coll sas Bassas, que está elevat de 1850 metres, á poch més d' un quart d' hora arribàrem

en lo Turó del Home á la altura de 1910 metres (1).

Allavors comensá á esqueixarse l' espés vel y poguérem ja veure tota la vall del Tordera y lo riu que li dona nom descrivint una extensa S desde 'l coll de Sant Marsal fins al mar, prop de Malgrat. Dessota de nosaltres veyam, faldejant la montanya, la cinta blanca del camí que vá de Viladrau á Sant Celoni; á Ponent lo feréstech y elevat Plá de la Calma y allá enllá lo Montalegre ó Sant Llorens y lo Montserrat confonentse en la calitja. Al N. O. se deixava veure de tant en tant lo pich monstruós del Matagalls ostentant la creu colossal, que s' ovirava en extrém diminuta á causa de la distancia, y als peus, mirant á Llevant, dominavam enterament la vall de Santa Fé, encare amagada á claps per la boyra.

Es lo Turó del Home un pich que s' eleva de la massa general de la montanya en figura cónica, casi enterament regular. Son nom veritable es lo de Turó del Home-mort, eliminantse aquesta última paraula en gracia de la brevetat y potser també per repugnancia. Es un dels tres punts més elevats del Montseny, essent los altres dos las Agudas y lo Pich de Matagalls, y van compartidas entre 'ls tres las opinións de sa major elevació. Nosaltres judicárem esser lo Turó del Home lo més alt; no obstant, es lo que menos domina y son preferibles, en mon concepte, los panoramas de las Agudas y del Matagalls.

Esperárem gran estona pera veure si s' aclarava més, mes no podent conseguirho baixárem del turó pera seguir,

(1) Repetiré que 'm refereixo pera aquestos datos als publicats pel Sr. Osona. Tinch lo propòsit de verificar sa exactitut á la primera ocasió y dech fer constar que algú creu que 'ls pichs del Montseny passen de 2000 metres.

sempre per la carena, la via de las Agudas. Un dels nostres companys no volgué caminar més y deixàrem que un dels dos guias, que portavam, l'acompanyés y mentres ells baixavan pel camí de Sant Marsal, passant per la Font de Briansó y atravessant hermosos boscos d' abets y faigs fins á n' aquell Santuari, ahont deviam reunirnos, nosaltres seguíam ab nou dalé per entre rocas y molsa lo camí que 'ns oferia la gegantina espinada de la montanya.

Al arribar á un collet ben aprop de las Agudas lo senyor Osona també 's veié obligat á deixarnos per causa de rodaments de cap produhits sens dupte per la atracció dels precipicis, y haventsen emportat l' altre guia quedàrem los demés en aqueíllas alturas, més y més decidits á no parar fins á dalt de tot.

L' aspecte del camí es més imponent á cada pas y vá mantenintse sempre á extraordinaria y creixent altura, motiu per lo que 's fá precis tenir lo cap molt segur, lo que s' explica fàcilment si 's considera que 'l pas de la serra es molt estret, que á cada banda quedan las espadadas pendents que baixan de dret á la vall de Santa Fé per un costat y pel altre al Coll de Sant Marsal y que la naturalesa del terreno, compost de pedregam sensa cohesió de cap mena, resultat de la descomposició de la roca, produhida per l' acció del gel y del sol, fá semblar en molts paratjes que cedint aquell á la pressió del peu há d' endursen rodolant costas avall al que 'l trepitja.

Mes las Agudas ab son aspecte selvatje nos atreyan y fascinavan.

De sopte 'ns deturàrem sorpresos y vejérem ab poca tranquil·litat que dos homens ab trajo del país s' estavan amagats darrera d' una roca per hont apuntavan los caps dels

canóns de las escopetas ó fusells. No sens un gran recel, perque 'ns recordavam de la passada nit, y la deliberació que era del cas, resolguérem acostárnoshi; mes aviat vejérem en sa franca fesomia que res haviam de temer. Eran del poble de Montseny, que está situat al peu del Turó del Home, d' ahont havian sortit á fer una cassera de llops.

Corria pel Montseny una llopada que s' en enduya 'l bestiar de tota mena havent arribat á apoderarse fins d' algun vadell; mes ja darrerament son atreviment fou prou gran pera arreballar una criatura de dins meteix d' una casa, fentla víctima de sa famolenca feresa. S' alsaren, donchs, los pobles dels entórn en sometent posant paradas per tota la montanya, á fi de veure si acabarian ab aquellas bestiotas, essent una d' aquestas paradas los dos homes ab qui 'ns haviam topat.

Nos féren gosar d' un espectacle feréstech y grandíós.

Ajupits y al aguayt darrera de las rocas, no deixant veure més que 'ls extrém de las armas preparadas, quiets y callats, sols responian de tant en tant al ressó d' unas veus llunyanas y estranyas, ab un crit prolongat y selvatge que més que de persona humana semblava l' udol d' una fera; crit que se sentía repetit per altres y altres de las paradas y ressonava en la immensitat y 'l silenci de la montanya, com en nit tranquila ressonan los alertas dels continellas d' una gran fortalesa, perdentse poch á poch en la distancia y revenint com un eco tardá.

Deixárem als cassadors y acavárem d' arribar á las Agudas que están á una hora del Turó del Home y á 1905 metres d' altura. En altre ocasió poguí gosar del panorama, que es allí grandíós y bellíssim, mes en aquesta, la boyra, que insistent s' arrosegava per las espadadas penyas, nos

en privava la major y la mellor part. Ni tan sols se veyia la vila d' Arbucias que cau allà dessota en direcció casi perpendicular, pintorescament posada al comensament de la regalada vall, y sols la de Santa Fé, també als nostres peus, encare que més elevada, feya alardes de sa bellesa, sas petites casetas semblant gallinas de cresta vermella pasturant pel mitj de la verdor. A la altra má, en una immensa fondalada, plena de soletat, d' ahont s' escorran las *primeras ayguas que van al Tordera*, se veyia entre 'ls dos colosos lo coll de Sant Marsal ab lo Santuari voltat d' unas pocas y miserables teuladas rojas y més enrera las alturas del plá de la Calma, destacanse sobre un horisó de montanyas emboyradas.

Las penyas que forman los pichs de las Agudas son d' una configuració selvatje en grau seperlatiu; angulosas, de colors abigarrats, arrestelladas en desordre capritxós, penjadas y abocadas unas sobre un abisme espantós, extenentse altrás en forma de cresteria per una serra accidentada y tortuosa, impresionan fortament l' ánimo, puix en aquell incomprendible laberinto de timbas, en aquells accidents grandiosos que os voltan, en aquell horisó infinit de mar y de montanyas que s' ovira, s' hi troba alguna cosa de misteriós y extraordinari; temerosos d' esser dominats per la vertiginosa atracció dels precipicis, tot just goseu á moure un pas ab tremolor, de por de perdreus en la immensitat d' aquell espay que dessobre, dessota y per tots costats se os obra. Més que posats en lo cim d' una montanya, vos sembla estar penjats del firmament.

Fou sens dupte tanta la atracció que 'n nosaltres exerciren aquellas timbas que creguérem possible, pera guanyar camí, lo despenjarnos per las penyas y baixar de

dret a Sant Marsal. Un dels cassadors de llops volgué ser-

MONTSENY.—VALL Y SANTUARI DE S. MARÇAL Y PICH DE LAS AGUAS.
Fotografiat directe, d'una fotografia de D. A. Masó.

virnos de guia fentnos precipitar perpendicularment per un camí, no de cabras, sino de feras, per hont arribàrem

á Sant Marsal estripats de roba, desenquadrats d' ossos y rendits de forsas. *Las caygadas foren infinitas y moltas* vegadas la soptadíssima pendent, lliscosa com si fos ensabonada, obligantnos á treure forsas de la meteixa inercia, nos estalviá de caminar.

A Sant Marsal creguérem reposar, y sobre tot créyam trobarhi dinar. ¡Vana il·lusió! Alló estava en las més lamentables condicions; gracias á haver comprat tot bromejant als cassadors de llops un llodrigó y á las pocas, molt pocas, provisions que portavam, poguérem organisar un desgarrat repàs, amanit, es veritat, ab la salsa d' haverhi lluhit, no 'ls nostres coneixements, sino 'l nostre instint culinari. *Planyémnos de que aquells montanyesos no entengan llur interès y de que la nostra terra estiga tan endarrerida en aquest punt* (1).

Visitat depressa y correns, perque se 'ns feya tart, lo Santuari, que está plé d' objectes del cult en sa major part xavacans y ridículs y entre 'ls que 's conté un quadro al oli que representa á Sant Segimón rebent la caritat d' una comunitat de monjos que hi havia á Sant Marsal á quina fundació s' atribuheix esser la primera de Catalunya y que 's creu baixá després á fundar lo monastir de Breda, emprenguérem la ascensió al Pich de Matagalls.

III.

A pochi's passos de Sant Marsal s' alsa una creu de fusta damunt d' una llosa de pedra colocada en lo punt culmi-

(1) Segons las últimas noticias que tinc de Sant Marsal, en plé estiu sol haverhi alguns recursos més que en aquella ocasió.

nant del coll, ahont se fá la partició de las ayguas. Es la divisoria dels bisbats de Barcelona, de Gerona y de Vich. Los tres bisbes poden conversarhi sense sortirse de la respectiva jurisdicció. Al davant, un poch á la dreta, devalla 'l camí que vá á Viladrau y á la esquerra, ficantse entre un espés bosch de faigs, s' enfila lo de Magatalls.

Aquell camí, plé de fullaraca en que las camas s' enfon-savan fins al genoll, vá serpejant costosament fins al coll del Parany á una hora de Sant Marsal y 1468 metres d' altura y es notable per la espessor de la arbreda y per alguns faigs gegantins que 's troban abans d' arribar al coll. Allí 's desplega ja un extens panorama y s' ovira Barcelona jayent al peu del Montjuich que s' avansa endins de la mar blava. Acabávam de donar accés á la serra.

Se seguix pujant, després, per unas comas cobertas de prat, fins al coll de Sas Portadoras á 1550 metres; mitj' hora de distancia. Allí torna á estarse entre 'l bosch. Una fondalada selvatje s' estima á la dreta fins á la vall que separa 'l Montseny de las Guillerias, y en lo fons, per entre 'l brancatje potent dels faigs y dels abets, se veu la població de Viladrau, de la més pintoresca perspectiva.

Altres faigs colossals, gegants de la vegetació, se presentan al pas, las sapadas socas fortament arreladas, com si volguésen xuclar tota la sava de la montanya, y las bran-cas multiplicadas y extesas com si volguessen abressar l' espay. Sembla que la naturalesa, al deixar las regións tébias y entrar en las glassadas, vol mostrarse en tota sa forsa y exuberant magnificencia y per aixó produheix aquestos boscos, magestuosos com temples sagrats ab columnas de socas y voltas de fullatje. Apoderas del esperit una emoció respectuosa que l' atrau á la concentració, y

sembla desentonat, per turbar aquella calma solemne y magnífica, tot remor que no sia l' armoniós del oreig entre las fullas.

Aquestos arbres centenaris son los que s' han salvat del afany desordenat de destrucció que s' apoderà dels propietaris dels pomposos boscos del Montseny. Arbres que no s' estremeixen quan senten retrunyir lo bram dels elements al desencadenarse la tempestat per las faldas d' aquells enlayrats turóns y s' extremiren, tal volta, als colps de la destrual que ressonavan més avall de la montanya y al sentir l' estrépit de las caygudas d' altres arbres tan colossals com élls, que costas avall s' estimbavan.

Esforsemnos, senyors, en evitar la destrucció dels magnífichs boscos, tan poétichs com útils, tributém als arbres seculars la major veneració, que també élls son monuments respectables, y cada hù en sa esfera particular y tots plegats, procurém per llur conservació y augment, puix si aquestos desapareguessen del tot, com per desgracia semblam estarne amenassats, fins arribaria á cambiar la fessomia característica de la nostra terra.

Al desembocar del gran bosch s' entra en lo Coll Pregón á 1540 metres d' altura y á mitj' hora del Coll de sas Portadoras.

Incomparable es la bellesa d' aquest coll, y apenas pot descriures. Una catifa del vert més brillant s' exten suauement ondulada y atravessada per las cintas blanquinosas d' alguns caminets, mentres faigs que deixan creixer las brancas á ran de terra forman com unas paneras de fullatge y donan á aquell espay l' aspecte dels celebrats parchs inglesos, tan de moda avuy en dia. Mes allí lo jardiner es la naturalesa meteixa, y sense 'ls rebuscats efectes de com-

binacions de coloraynas, s' hi troba la major riquesa en la simplicitat, sorprenent en gran manera los contrasts dels diferents matisos de la verdor ab lo color blanquinós dels caminets, lo blau del cel, y l' horisó de montanyas blaven- cas y foscas. Es donchs lo Coll Pregón notabilíssim y ad- mirable. S' hi desplegan, ademés, dos magnífichs punts de vista. Lo de l' esquerra es lo meteix del Coll del Parany, mes ab major extensió, sobre 'l Tordera, Vallés y plá de Barcelona, tancant la mar l' horisó. Lo de la dreta comen- sa desde la vall de Viladrau, que 's veu á 800 metres de fondaria per accidents á pich, tan pintoresca que un no 's cansa may de mirarla, y vá extenentse per las Guillerias, la vall del Ter cap als serrats d' Olot y 'ls Pirineus.

La vegetació alta desapareix al arribar á un altre collet, quin nom no conech bé, mes que crech s' anomena Coll del Home-mort y tot 'trepitjant las herbas molsosas s' ar- riva en mitj' hora, sempre pujant, á la Creu de Matagalls á 1900 metres d' elevació.

Un pilot de pedregam vos brinda á reposar; vos dona ombra la gegantesca creu y la terra de Catalunya vos en- senya sas montanyas, sas valls, sos rius, sas ciutats, vilas, pobles y masias, mentres la mar, ampla y blava, s' exten per la meytat del inmens horisó circular.

Aquesta es en mon concepte la mellor vista panorámica del Montseny, unicament destorbada en part á mitjorn per la gegantina muralla, convexa en sa extensió y casi verti- cal en sa elevació, que resguarda per ponent y tramontana la vall de Santa Fé y que té una altura, á contar desde 'l coll de Sant Marsal, de més de 700 metres, quina carena haviam recorregut á la matinada.

Domina enterament la provincia de Barcelona desde 'l

Montserrat y la de Girona desde 'ls Pirineus, ab lo Vallès, la Plana de Vich, la Selva, l' Empurdà y en gran part la vall del Tordera; la costa desde Montjuich fins al Cap de Creus, distingintse perfectament á simple vista las illas Medas que surten de las onadas y semblan com un gran vaixell rodejat de petites embarcaci6ns; per tot arreu s' alzan montanyas de formas capritxosas, com onas d' una mar borrascosa y embogida, coronadas algunas de castells ó d' hermitas, ab las vilas y ciutats blanquejant y com adormidas á llurs falda y ab los cims amagats en las nuvoladas que 's gronxan pel horisó.

Ha de confessarse, no obstant, que la meteixa grandiositat d' aquesta vista tal volta perjudica la impressió general, ó qui sab la magnitud de la massa del Matagalls com á punt de comparació, puix tot se veu diminut y com extés en un mapa. En aquest concepte es preferible lo panorama de las Agudas, que, diguemho així, més aéreas, ofereixen un punt de vista de comparació més violenta y contrastada, sense deixar de tenir la gradiositat que 'l de Matagalls, si bé perden alguna cosa en extensió.

Assaborida ja la espléndida vista, mentres nos aturdia la violenta ventada, que may falta allí dalt y á voltas no pot resistirse, descendirem suament per deliciosos prats ahont vejérem pasturar bouadas numerosas, tenint á la ma esquerra los túrons del Plá de la Calma, á la dreta las Guillerias y més aprop la vall de Viladrau espurnejada de casetas y clapejada de camps daurats ó verdosos boscos. Embadalintnos ab tan bellas perspectives no sentiam la fatiga de la caminada que portavam á coll, per altra part alleugerida y compensada ara per la suavitat dels mollosos camins.

Poch à poch la baixada và fentse més aspre, pera ficar-se entre espadats singles.

MONISENY.—CAPELA DE S. MIGEL, pels BARRIETONS.
Fotografiat directe, d' una fotografia de D. A. Massó.

De sopte, un quadro capritxós y que sembla efecte d' una

falaguera il·lusió vé á omplirnos de sorpresa. Som á Sant Segimon. Una ermita anomenada Sant Miquel dels Barretóns corona un gran penyal, colocada entre mitj d' una confusió de puntes de roca que 'l rematan y tot al voltant, exceptuat lo esquifit espay que ocupa 'l camí, s' hi veu enfonsar una timba horrorosa que cau á plom damunt de las teuladas del antich monastir (1).

Contrasta en aquesta penya d' una manera admirable lo color especial de la pedra cendrosa y esblanquehida ab los claps de vert y groch ab que la pinta una lleugera y arrapada molsa que en moltes parts la cubreix. Diriau que alló es una joguina de cartó pintada á grans bronjadas; ó mellor, una d' aqueixas admirables decoracions de teatre que vistas d' aprop ensenyan rudament las llepadas del pinzell; mes al considerar que aquells efectes de color son obra de la naturalesa, se sorpren una vegada més l' ànimo davant de tan rica, de tan esplendent varietat.

S' enfonsa 'l caminet, tot serpejant, pel costat de la roca y per una mena de passadís dona tot seguit entrada al que fou monastir de Sant Segimón (2).

Allí 's veu campejar sobre una porta un escut d' armes, emblema de la noblesa dels antichs habitants d' aquella casa enllassada per la tradició ab los reys de Borgonya. Avuy la destrucció s' ha rabejat en lo grandióscasal y exceptuantne una petita part, encare visitada en aplech pels pobles vehins, tot lo demás vá enderrocantse poch á poch.

(1) A son entorn venen alguns a ferhi alardes de serenitat donant la volta á la petita hermita agafats per las puntes y accidents que presenta la roca, atreviment que sols d' imaginarlo fá erisar los cabells.

(2) Estava tancat, puix sols l' obran en lo més fort del estiu.

MONTSENY.—COVA DE S. MIQUEL DELS SANTS.
Fotograbat directe d' una fotografia de D. A. Massó.

¡Trista condició de tots los monuments que guardan los recorts de nostra historia poetisats per la llegenda y la tradició!

Despedimnos ab pena del Santuari y de la cova hont feu penitencia Sant Segimón y torném á empendre 'l camí que vá desfentse entre aquells singles. Poch més avall vejém la cascata del Oratori que després de sa cayguda, ja remoreja á petits salts, ja 's deixa lliscar suaument pel fons del torrent capritxós.

Lo guia 'ns avisa que 'ns parém y se 'n vá. Un moment despres quedárem aturdits per un gran tró y terratrémol. Los turóns que 'ns voltan sembla que 's retopan y que van á caurens á sobre. Al tornar lo guia somrient, nos fá saber que 'l susto era produhit per la descarga del seu fusell, que la concavitat en que 'ns trobavam feu aumentar y ressonar d' una manera que causava espant.

Admirárem més enllá un bosch grandíós de castanyers gegantins y seculars correctament arrenglarats y arrivárem, per fi, á la ermita ó santuari de la Arola. Ja eram á la vall. Haviam acabat la tasca en lo meteix moment en que la vesprada extenia son vel.

Los ulls girats á la montanya 's resistian á deixarla y 'l cor glatía d' emoció.

¡Adeu, Montseny! Montanya venerable, que guardas tants recorts y tantas bellesas; quan mirarém de lluny ta cabellera blanca, retallada sobre la blavor resplandenta del cel puríssim de la nostra terra, sospirarém per asseurens altre colp en aqueix trono de neu y de rocam; quan al fondres la nevada á la escalfor dels raigs del sol de cada primavera, la escamparás en fils de plata pels vessants del Tordera, del Besós y del Ter, tornarém á pujar assí

dalt à escampar la nostra vista pel ample espay que oviras, seguint tos torrents y cascates mormoladoras; y d' any en any, quan la hivernada de la vida haurà coronat de neu la nostra testa, com la teva, avivat l' amor à Catalunya, nostra estimada y bella patria, per sa contemplació desde tas enlayradas mirandas, nos rendirém à la dalla de la mort, que també 's rendiren tos arbres seculars à la destrai, mes procurant deixar à nostres fills lo geni catalá, tan potent com tas immovibles penyas, tan altiu com tos alterosos pichs, tan pur com la neu de ta corona.

IV.

Després dels accidents grandiosos y de las incomparables bellesas del Montseny, no 'ns oferí gran interés Viladrau, no obstant sa molt pintoresca situació y deliciosa riera. Atravessárem l' endemà dematí, montats en matxos, una bona part de las intrincadas Guillerias, ab una calor y una pols que ofegavan, efecte de la sequedat que fá algun temps afligeix al nostre pais, y ferem alto á Puig l' agulla. Aquell Santuari no ofereix res al art, essent sols notable, apart de la devoció qu' inspira als vigatans per la bella vista que disfruta sobre la Plana de Vich, cenyida per las cendrosas montanyas de la Guixa. Vejérem la iglesia de Vilalleóns, un dels numerosos monuments románichs de la encontrada, entre 'ls que 's distingeix la iglesia del poble de Santa Eugenia, que contemplárem de lluny ajudats de bonas ulleras de campanya; saludárem la antiga torra de Saladeuras, y trotant desesperadament, pera fugir de la

calor, entràrem per últim á la ciutat de Vich, desde ahont, á la tarde, lo camí de ferro 'ns enmená á través de la estreta gorja del Congost y després pel ample Vallés, fins á Barcelona.

· ANTONI MASSÓ
